

УДК 37.09(477)

НИКОЛАЄНКО Станіслав Миколайович –
ректор Національного університету біоресурсів
та природокористування, доктор педагогічних
наук, професор член-кореспондент НАПН України
e-mail: pednauk@gmail.com

**РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНО
РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Для України, як ніколи, постала проблема цілісності держави, формування патріотизму, любові до своєї землі. У новому Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) серед пріоритетних питань вищої школи значна увага приділяється проблемі формування гармонійної, всебічно розвиненої особистості, як найвищої цінності суспільства. Звідси і вимоги до випускників вищої школи, нинішній фахівець – це не лише володар високопрофесійних знань та компетентностей, а й сформована творча, патріотична, відповідальна, соціально активна, толерантна, культурна людина з високими духовними цінностями, яка здатна до саморозвитку, самовдосконалення та креативного вирішення різного роду фахових завдань. Тому одним із домінантних завдань закладу вищої освіти є розвивальна, культурологічна складова освітнього процесу.

В аспекті формування гармонійно розвиненої особистості педагогічна спадщина В. Сухомлинського за своєю глибиною та змістом є невичерпним джерелом. Незважаючи на те, що В. Сухомлинський не займався проблемами вищої школи, студентства, його праці і нині є актуальними для університетської освіти країни. Видатний педагог неодноразово наголошував на тому, що «людська індивідуальність дитини неповторна ...» [11], тим самим акцентуючи увагу на тому, що до виховання педагогу потрібно ставитись як до головної дієвої особи освітнього процесу та найвищої цінності. Отже, ця ідея є визначальною в аспекті формування гармонійно розвиненої особистості і повністю може бути віднесена до взаємодії, співпраці студента і викладача.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Починаючи з 50-х рр. ХХ століття творчий доробок В. Сухомлинського привертає неабияку увагу не лише вчителів середньої школи, а й викладачів університетів, усієї громадськості. Творчість В. Сухомлинського, окремі аспекти його педагогічної спадщини були предметом дослідження таких науковців, як М. Антоненко, І. Бех, А. Богуш, Л. Бондар, А. Борисовський, Т. Будняк, В. Василенко, М. Дубінка, І. Зязюн,

Б. Кваша, В. Корнеєв, В. Кузь, А. Луцюк, В. Мадзігон, Л. Масол, М. Мухін, Т. Остапівська, В. Риндак, Я. Розенберг, О. Савченко, Г. Сагач, М. Сметанський О. Сухомлинська, Г. Сухорукова, З. Шевців, М. Ярмаченко та ін. Біографічним даним та творчості педагога-гуманіста присвячені роботи Ю. Азарова, О. Андреевої, А. Борисовського, С. Заволоки, Б. Тартаковського, В. Омеляненко, І. Цюпи та дослідження зарубіжних науковців В. Іфферта, Е. Гартмана, (Німеччина), Ли Цзихуа, Ван Ігао (Китай), А. Кокерія (Австралія), С. Лашина, М. Библока (Польща), Х. Франкоса (Греція).

У дослідженнях педагогічної спадщини В. Сухомлинського науковцями розглядалися такі проблеми: формування творчої особистості майбутніх педагогів (К. Авраменко), виховні основи формування особистості (О. Білок, Н. Ревнюк), виховання моральних цінностей (Л. Бондар, А. Кузьмінський, Л. Прокопенко), музично-естетичне виховання особистості (В. Зиско, О. Поліщук, Н. Тарапака), ідея дбайливого та гуманного ставлення до дитини (В. Ликов) тощо.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу педагогічної спадщини видатного українського педагога В. Сухомлинського та висвітленні впровадження його ідей в освітньому процесі українських вишів, зокрема в Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У своїй праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» В. Сухомлинський писав: «Процес виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості полягає в тому, що, дбаючи про досконалість кожної грані, сторони, риси людини, вихователь одночасно ніколи не випускає з поля зору ту обставину, що гармонія всіх людських граней, сторін, рис визначається чимось провідним, основним. Жива людська плоть і кров всебічно розвиненої людини втілює в собі повноту й гармонію сил, здібностей, пристрастей, потреб, в якій вихователь бачить такі сторони, риси, грані, як моральну, ідейну, громадянську, розумову, творчу, трудову, естетичну, емоційну, фізичну

досконалість. Провідним, визначальним компонентом у цій гармонії є моральність» [4].

Виховання особистості, особливо сучасного студента, є складним, довготривалим, безперервним процесом, який не завершується одночасно з закінченням загальноосвітнього навчального закладу чи коледжу, адже людина протягом усього життя постійно зазнає виховних впливів. Переконавши, що молодь, яка навчається в університеті, обов'язково має бути не лише включена в систему виховного впливу на відповідному рівні, а й бути безпосереднім активним учасником виховних заходів, всього внутрішньоуніверситетського життя.

На думку Мані Клеменчич, професора Гарвардського університету, бути студентом – означає набувати самостійність, вміння налагоджувати стосунки з іншими людьми, формувати життєвий стиль і смак, шукати роботу. Громадянська позиція студента – самоорганізований студент з почуттям колективної приналежності до університету [14].

При цьому, як стверджує М. Перфільєва, критеріями ефективності виховної роботи є рівень національної свідомості, навчально-наукової і громадської активності; переростання виховання у самовиховання; дотримання моральних і етичних норм; відсутність правопорушень тощо [2].

Спробуємо розкрити основні напрями виховання студентської молоді, використовуючи творчі підходи В. Сухомлинського. Розпочнемо з громадянського виховання, яке в сучасному виховному процесі закладу вищої освіти має надзвичайно важливе значення.

Одним з перших В. Сухомлинський звернув увагу на громадянське виховання як домінуючу педагогічну проблему. У книзі «Народження громадянина» (1970 р.) видатний педагог формування громадянськості розглядав через призму гуманізму, людяності. До ефективних умов формування рис громадянина В. Сухомлинський відносив організацію емоційно насиченого, діяльного, з трудовою підвалиною життя школи, розвиток громадянської активності кожного в контексті діяльного життя шкільного колективу. На переконання видатного педагога, в освітньому процесі справжнє громадянське виховання починається там, де думка надихає, пробуджує й утворює прагнення до морального ідеалу [5].

Звернімо увагу на фразу «діяльного, з трудовою підвалиною життя школи». Це фактично нині застряглий всім в зубах модний «компетентісний підхід», який давно опрацьований у вітчизняній педагогічній літературі.

Та продовжимо аналіз. Традиційно у процесі громадянського виховання застосовують такі його компоненти, як: формування національної самосвідомості, розуміння суті міжнаціональних відносин, правові, моральні знання, гуманність, патріотизм, працелюбність, знання державної мови, поведінка відповідно до усталених у суспільстві норм тощо.

У педагогічній системі В. Сухомлинського чільне місце посідають проблеми патріотичного виховання. На думку видатного педагога, витоками й методами патріотичного виховання є рідна мова, природа, корисна праця, моральна краса людської поведінки, творчість, історичне минуле українського народу, усна народна творчість, література тощо. «Завдання вихователя полягає в тому, щоб відкрити перед кожним вихованцем усі джерела, якими живиться могутнє почуття любові до Батьківщини. Це й природа рідного краю, і мати з батьком, і рідне село, місто...» [6, с. 133]. Бачимо, що ці слова класика є поза часом, актуальні і нині.

У своєму найвідомішому творі «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський зазначає: «Коли ми дивимося на чудові фрески Київської Софії, ми сприймаємо їх як частку життя народу, творіння його могутнього таланту, і в нашій душі пробуджується почуття гордості за творчий дух, думку, майстерність» [5, с. 177]. Ці слова є актуальними і для сьогодення, для нинішнього студентства, виховання поваги до своєї культури, країни.

У процесі патріотичного виховання В. Сухомлинський важливу роль надає праці, добрим справам, корисним для Батьківщини і людей. На його думку, посилення колективна праця має велике значення для формування у громадянина-патріота таких важливих рис характеру, як потреба в праці, чесне виконання обов'язку, турбота про колектив, готовність допомогти товаришу, вміння переборювати труднощі. Почуття патріотизму «... формується в живій діяльності, насамперед за допомогою залучення дітей до суспільно корисної праці, яка цінна не стільки своїми наслідками, скільки виховним ефектом», наголошує педагог [7]. В цьому В. Сухомлинський співзвучний з І. Франком, який писав про лжепатріотів: «Бо твій патріотизм – празнична одежина, а мій – то труд тяжкий» [15]. Зауважимо, що ці думки дуже характерні для сьогоденного стану нашої держави, коли багато хто з «патріотів» вміє говорити, кричати про любов до держави, але забуває про практичні справи, реальні діла.

Великий педагог також відстоював важливість естетичного виховання природою, яку вважав невичерпним джерелом людської

думки, а спостереження в природі – школою дитячого мислення. Завдання вихователя вбачав у тому, щоб почуття прекрасного, краса, створені за багатовікову історію, стали надбанням кожного людського серця, перетворилися на естетичну культуру особистості [1].

Естетичне виховання для В. Сухомлинського – це не просто методи, форми, прийоми, ряд заходів, а це шлях формування в особистості моральної культури, яка передусім відзначається ставленням до людини як до найвищої цінності [5].

Із естетичним тісно пов'язане трудове виховання. Як зазначає В. Сухомлинський, «трудова діяльність дітей повинна бути творенням краси, одухотворена романтикою пізнання» [9, с. 157]. В умовах ринкової економіки ці думки не втрачають змісту, а лише набувають іншого звучання.

Сенс трудового виховання, виховання у праці, на думку В. Сухомлинського, полягає у його колосальному впливі на становлення особистості, здатної до творчості, до переживання радості творення, гордості за результати особистих зусиль. Великий педагог писав: «Почуття радості здатний пережити лише той, хто вміє напружувати сили, знає, що таке піт і втома. І, якщо в дитинстві немає посиленого трудового напруження, для дитини залишається недоступним і щастя праці. Радість праці – це краса буття; пізнаючи цю красу, дитина переживає почуття власної гідності, гордість від усвідомлення того, що труднощі подолані» [8, с. 123].

Водночас фізична праця має бути пов'язана з інтелектуальним задумом, у здійсненні якого молодь сама бере участь. [3]. А праця в гуртках має носити дослідницький характер, бо в іншому випадку вона може перетворитися в одноманітний і набридливий обов'язок [3].

Ці підходи повністю реалізуються в житті науково-педагогічного колективу Національного університету біоресурсів і природокористування України, де більше трьох тисяч студентів беруть участь в діяльності наукових гуртків.

Наведемо приклади застосування ідей В. Сухомлинського у контексті формування гармонійної особистості у колективі НУБіП України.

В. Сухомлинський громадянське виховання вважав головною педагогічною проблемою, яке має здійснюватися на основі людяності, гуманізму [13]. Спираючись на це, в Національному університеті біоресурсів і природокористування України розроблена і втілюється п'ятирічна програма виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот». У програмі розкриваються концептуальні засади планування виховної роботи наставником

академічної групи та іншими учасниками освітнього процесу, означається зміст і цілі виховання у їх послідовній і логічній реалізації від першого по завершальний рік навчання студента. Уміщено комплексний орієнтовний план виховної роботи наставника академічної групи, що базується на системно-ціннісному, особистісно-орієнтованому, суб'єкт-суб'єктному та діяльнісному підходах. Програма передбачає знайомство з навчальним закладом, його історією, фундаторами, науковими школами, Києвом, Україною, славним минулим нашого народу, проведення заходів з формування поваги до Гімну, Гербу, національних символів, обговорення літературних творів на патріотичні теми, плекання інтересу й ціннісного ставлення до професії, формування здорового способу життя тощо. Програма враховує державний календар свят і пам'ятних дат, ювілеї, особливості професій типу «людина-природа», прославляє національних героїв, охоплює усі напрями змісту виховання, а її реалізація забезпечує гармонійний і різнобічний розвиток особистості студента [12].

Із метою формування рис громадянина своєї країни студенти та викладачі університету щорічно 21 листопада разом із усіма українцями відзначають «День гідності та свободи», а 28 червня – «День Конституції».

Повагу до громадянських прав та обов'язків, потребу в громадянських діях і вчинках покликані сформувані у студентів такі виховні заходи, як «День відкритих дверей» на військовій кафедрі, бесіди на тему «Україна понад усе», виховні заходи «День Соборності й Свободи» та «День подяки всім героям-чорнобильцям», воїнам АТО, Героям Майдану тощо.

В аспекті формування громадянської свідомості, громадянської поведінки, почуття патріотизму дієвими є такі форми виховної роботи як відзначення Дня рідної мови та тематичні конференції. Наприклад, у НУБіП України проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Комунікативний дискурс: наукова рецепція та стилістика перекладу», яка присвячена 80-річчю від дня народження Василя Стуса. Адже життєвий і творчий шлях поета-українця Василя Стуса є гарним прикладом для наслідування.

Патріотичне виховання в університеті спрямоване на розвиток у молодого покоління історичної пам'яті, виховання патріотичних почуттів, усвідомленої любові до України, почуття обов'язку та відповідальності за долю Батьківщини і готовність працювати на її благо, захищати та зміцнювати її міжнародний авторитет. Цьому сприяють такі виховні заходи: мітинг-реквієм, який щорічно проводиться на могилі загиблих студентів,

оборонців Києва до річниці Перемоги над нацизмом у Європі, «День пам'яті та примирення», хода пам'яті на вшанування Героїв Небесної Сотні.

Цього року на гуманітарно-педагогічному факультеті відбулася публічна дискусія «Національні травми: чи відлунують вони у житті сучасників, і чи є шлях до зцілення?», на якій проговорювалися наслідки трансгенераційної травми поколінь на прикладі Голодомору. Цій події також приурочені виховні години, які відбулися в усіх студентських групах університету.

В аспекті громадянського та національно-патріотичного виховання ефективною виховною формою є зустрічі з видатними людьми сьогодення, випускниками університету. Наприклад, із київською поетесою, авторкою творів епічно-героїчної спрямованості Лідією Буцькою.

У НУБіП України впродовж року проводяться різноманітні заходи, спрямовані на виховання студентів на національних традиціях, що забезпечує їхнє прилучення до високих матеріальних і духовних надбань рідного народу, традицій університету, засвоєння і примноження кращих звичаїв, моральних норм, естетичних цінностей, елементів національної культурної спадщини. Це щорічне святкування «Дня вишиванки», конкурс на тему «Різдвяні віншування», великодні приготування «Верба б'є, не я б'ю... Писанкарство в Україні: ретроспектива і реальність», вечір «Андріївські вечорниці» тощо.

Гарною школою виховання для студентства є робота рад роботодавців, зустрічі з випускниками, вивчення історії університету. На території вишу заснована Алея слави, випущена унікальна книга «Слава університету – його випускники», де міститься інформація про його майже 500 видатних особистостей, які навчалися в університеті в різні часи.

Розумове, розвивальне виховання в НУБіП України передусім реалізується у навчальному процесі, а також шляхом проведення різних науково-практичних конференцій, «круглих столів», семінарів, готуючись до яких бакалаври і магістри самостійно працюють над написанням доповіді.

Важливою формою здійснення розумового виховання студентів є наукові гуртки, які діють при кожній кафедрі університету. Вони є добровільним науковим об'єднанням студентів, утвореним з метою організації та сприяння їх науково-дослідницькій діяльності.

Моральне виховання студентів здійснюється також через лекційні курси,

діяльність усіх служб, підрозділів, інституту кураторів, який діє у навчальному закладі. Окрім того, моральне виховання пронизує усю систему позааудиторної роботи: урочиста посвята першокурсників у студенти, проведення днів відкритих дверей, святкування знаменних дат університету, факультетів, організація вечорів, концертів, проведення «днів кафедри», діяльність органів студентського самоврядування, залучення студентів до участі в акціях гуманітарного та волонтерського спрямування. Наприклад, до акції «День донора» щорічно долучаються близько 300 студентів університету. Здійснюється також допомога в роботі однієї з волонтерських організацій країни – «Кухарської Сотні столиці» – «Разом – сила» тощо.

Естетичному вихованню студентства НУБіП сприяє облаштування території, аудиторій, лабораторій, кімнат в гуртожитку, які безпосередньо закріплені за академічною групою. Вони щодня слідкують за їхньою чистотою й охайністю і, за потреби, самі роблять косметичний ремонт та оздоблення приміщення.

Ефективними щодо естетичного виховання є дебати на тему «Класична музика у житті людини», майстер-класи щодо розфарбовування новорічних іграшок, крашанок до Великодня, виготовлення ляльки-мотанки. Такі заходи також відроджують національні традиції, розкривають народну творчість.

Квінтесенцією естетичного елементу у вихованні студентства є проведення традиційних виховних заходів «За здоровий спосіб життя», «Щоб у серці жила Батьківщина» тощо, де водночас змістовна і цікава виховна робота куратора академічної групи спрямовується на боротьбу за здоровий спосіб життя, подолання шкідливих звичок. Цьому також сприяють тижні морального виховання, виховні години «Морально-етичне становлення молоді – основне завдання ЗВО» тощо. Під час цих заходів студенти знайомляться з працями В.Сухомлинського, застосовують на практиці отримані знання.

Студенти університету мають унікальну нагоду бути учасниками одного із художніх колективів: студентського народного театру «Березіль», хорової та балетної групи Народного ансамблю пісні і танцю «Колос» ім. С. Семеновського, естрадно-духового оркестру (біг-бенді), хорового ансамблю «SOUL», жіночого вокального ансамблю «Октава», мистецької студії «Сім сходинок», ансамблю бального танцю «Чарівність», хореографічного ансамблю «Сузір'я DANCE». Студенти НУБіП України мають змогу залучатися до прекрасного і в гуртку

любителів театру «Мельпомена», художній студії «Голосіївська палітра», гуртках «Декоративна флористика», «Мистецтво сервірування», прес-студії «Ідеал», клуб любителів кіно тощо.

Успішному здійсненню не лише трудового, екологічного, а й естетичного виховання студентської молоді сприяють толоки в унікальному ботанічному саду університету та різні «зелені» акції: «Вирости дерево», «Облаштуй територію», «Чистий четвер» тощо. Ці заходи, які уже стали традиційними в НУБіП України, передбачають прибирання, прикрашання території рідних корпусів вишу. Щорічно під час літніх канікул студентські будівельні загони проводять ремонтні роботи в гуртожитках університету.

Реалізуючи ідеї В.Сухомлинського щодо ролі трудового навчання, поєднання освітнього процесу з продуктивною працею, в університеті створені ради роботодавців, науково-навчально-виробничі центри, де молодь проходить виробниче навчання, вчиться добре і якісно працювати, розуміє цінну заробленого.

Такі заходи студентству запам'ятовуються на все життя, адже після них, керуючись настановами В. Сухомлинського, самі студенти організовують конкурси пісні (патріотичної, української, авторської) та накривають невеличкі «Солодкі столи» (тістечка, печиво, цукерки, чай, сік).

Потужним виховним засобом є офіційний сайт НУБіП України та веб-сторінки ННІ та факультетів, всіх його підрозділів. Відображаючи життя університету, різні події як із життя вишу, так і країни, автори статей, мікрофільмів тим самим формують не лише у студентів університету, а і в усіх читачів, найкращі якості представника української нації.

Наприклад, публікація «До зброї кликали дзвони: 370-річчю з початку Української національної революції (1648–1676) присвячується» (автор О. Севаст'янов, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук) розповідає про події Української національної революції XVII століття (1648–1676), одну з найяскравіших сторінок військової звитяги та державницької консолідації різних верств суспільства, що заклала цеглини у фундамент української державності та недвозначно продемонструвала бажання українського народу інтегруватися в європейський політичний простір.

Стаття «Студенти кафедри військової підготовки відбули на польові навчальні збори» розповідає про заключний етап військової підготовки молодших лейтенантів на кафедрі військової підготовки НУБіП

України. Фото і відеофільми демонструють вправління майбутніх офіцерів у стрільбі, уміння водити військову техніку тощо. Знайомство з такими матеріалами дозволяє сформувати в молоді почуття патріотизму, любові, відданості своїй Батьківщині.

Допис «Вивчаємо історію України: подорож до Батурина» розповідає про екскурсію до Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця», що у м. Батурин на Чернігівщині, безцінної пам'ятки історії, архітектури, культури, археології і природи України.

Всі студенти-першокурсники 1 вересня на День знань складають Урочисту присягу студенту НУБіП України, в якій вони беруть на себе зобов'язання добре вчитися, оволодівати науковим пошуком, прославляти свою alma mater.

В університеті для вивчення думки студентства, «зворотнього зв'язку» з молоддю, науково-педагогічними працівниками застосовується система соціологічних опитувань. За підсумками кожної сесії студенти висловлюються про якість навчального процесу, організацію побуту, вносять пропозиції щодо їх поліпшення тощо. Випускники дають оцінку викладачам, залишають свої враження про користь і якість отриманих знань. Щорічно на конференції трудового колективу подібні опитування проводяться і серед її делегатів. На основі результатів соціологічних досліджень проведена ефективна робота з викорінення нестатутних відносин. НУБіП України став вільним від корупційних явищ.

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму. Отже, у виховному процесі НУБіП України активно реалізуються ідеї В. Сухомлинського щодо формування всебічно розвиненої гармонійної особистості за такими виховними напрямками, як громадянське, патріотичне, розумове, моральне, естетичне, трудове та екологічне виховання, де провідним і визначальним напрямом є моральне виховання. Це особливо відображається у програмі виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот», що базується на системному, компетентнісному, аксіологічному, культурологічному і антропологічному підходах, передбачає точне проектування кінцевого результату, поетапну реалізацію виховних завдань з першого по четвертий рік навчання на програмах підготовки освітнього ступеню «Бакалавр», охоплює усі напрями змісту виховання та забезпечує формування гармонійно і всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті особливостей виховання особистості у закладах вищої освіти засобами

продуктивної праці у руслі ідей В. Сухомлинського.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Комінарець Т. В. Гуманістичне виховання у педагогіці А. Макаренка та В. Сухомлинського / Т. В. Комінарець // Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність: матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). – Херсон, 2013. – С. 46–52.
2. Перфільєва М. В. Виховання студентської молоді як основний напрямок у процесі успішної соціалізації майбутніх педагогів / М. В. Перфільєва // Соціум. Наука. Культура: IV Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конф., 28–30 січня 2009 р.
3. Слюсаренко Н. В. Василь Сухомлинський і система трудового виховання учнів Павлівської школи / Н. В. Слюсаренко // Педагогічна спадщина А.С. Макаренка та В.О. Сухомлинського: історія та сучасність: матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). – Херсон, 2013. – С. 128–131.
4. Сухомлинський В. А. Проблемы воспитания всесторонне развитой личности // История педагогики в России. – М., 1999. – 374 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. шк., 1977. – Т. 3 : Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – 670 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. школа, 1977. – Т. 1: Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. – 654 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. шк., 1977. – Т. 5: Статті. – 640 с.
8. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – Київ: Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 7–392.
9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. шк., 1973. – 244 с.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 1. – Київ : Рад. шк., 1976. – С. 64–329.
11. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 2. – Київ : Рад. шк., 1976. – С. 449–643.
12. Ніколаєнко С. М., Шинкарук В. Д., Рудень Д. М., Сопівник Р. В., Сопівник І. В., Петрів Г. В., Кушнір А. О., Мойсєєв В. В., Давидова О. П. Програма виховання студента: «Фахівець, громадянин, патріот». Навчально-методичний посібник / С. М. Ніколаєнко, В. Д. Шинкарук, Д. М. Рудень, Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник, Г. В. Петрів, А. О. Кушнір, В. В. Мойсєєв, О. П. Давидова. – К.: «Ай Си Ес - Актив», 2016. – 75 с.

13. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // Вибрані твори : в 5 т. – Київ: Рад. шк., 1976. – Т. 5. – С. 283–582.

14. Багдасарова Е. Інтерв'ю с професором Гарвардського університета Маней Клеменчич. / Вопросы образования. 2016. №1. – С. 10-17. Режим доступу: <https://vo.hse.ru/data/2016/03/21/1128168175/Interview%20Klemencic.pdf/>

15. Франко І. Украдене щастя. – Харків: «Фоліо», 2011. – С. 121–134.

REFERENCES

1. Kominarets', T.V. (2013). *Humanistychne vykhovannya u pedahohitsi A. Makarenka ta V. Sukhomlyns'koho*. [Humanistic education in the pedagogy A. Makarenko and V. Sukhomlynsky]. Kherson.
2. Perfil'yeva, M. V. (2009). *Vykhovannya student-s'koyi molodi yak osnovnyu napryamok u protsesi uspishnoyi sotsializatsiyi maybutnikh pedahohiv*. [Student youth education as the main direction in the process of successful socialization of future teachers]. Moscow.
3. Sliusarenko, N. V. (2013). *Vasyl' Sukhomlyns'kyi i systema trudovoho vykhovannya uchniv Pavlysh'koyi shkoly*. [Vasyl Sukhomlynsky and a system of labor education for the pupils of the Pavlish School]. Kherson.
4. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1999). *Problemy vospitaniya vsestoronno razvitoi lichnosti*. [The problems of education of a fully developed personality]. Moscow.
5. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1977). *Vybrani tvory: [v 5-ty tomakh]*. [Selected Works: [in 5 volumes]] Kyiv.
6. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1977). *Vybrani tvory: [v 5-ty tomakh]*. [Selected Works: [in 5 volumes]]. Kyiv.
7. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1977). *Vybrani tvory: [v 5-ty tomakh]*. [Selected Works: [in 5 volumes]]. Kyiv.
8. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1977). *Pavlysh'ska serednya shkola*. [Pavlish secondary school] Vybrani tvory: [v 5-ty tomakh]. Kyiv.
9. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1973). *Sertse viddayu dityam*. [I give my heart to the children]. Kyiv.
10. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1976). *Vybrani tvory: [v 5-ty tomakh]*. [Selected Works: [in 5 volumes]] Kyiv.
11. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1976). *Vybrani tvory: [v 5-ty tomakh]*. [Selected Works: [in 5 volumes]]. Kyiv.
12. Nikolayenko, S. M. ta inshi (2016). *Prohrama vykhovannya studenta: «Fakhivets', hromadyanyn, patriot»*. [Student's education program: «Specialist, citizen, patriot»]. Kyiv.
13. Sukhomlyns'kyi, V.O. (1976). *Narodzhennya hromadyanyna*. [Birth of a citizen] Vybrani tvory: [v 5-ty tomakh]. Kyiv.
14. Bagdasarova, E. (2016). *Interv'yu s profesorom Garvardskogo universiteta Maney Klemenich* [Interview with Harvey University

Professor Manei Klemenčič] Voprosy obrazovaniya. №1. 10–17. Retrieved from: <https://vo.hse.ru/data/2016/03/21/1128168175/Interview%20Klemencic.pdf>

15. Franko, I. (2011). *Ukradene shchastya*. [Stolen happiness] Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НИКОЛАЄНКО Станіслав Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Національного університету біоресурсів та природокористування

Наукові інтереси: управління освітою.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NIKOLAYENKO Stanislav Nikolaevich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Rector of the National University of Life and Environmental Sciences,

Circle of scientific interests: education management.

Дата надходження рукопису 16. 08. 2018.

Рецензент – д.пед. н., професор М. І. Садовий

УДК 37.091.4

ПАНТЮК Тетяна Ігорівна –

доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID iD: 0000-0003-0672-9663

e-mail: pantyuk@bigmir.net

ПАНТЮК Микола Павлович –

доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID iD: 0000-0001-7336-6714

e-mail: pantyuk.m@bigmir.net

**КОНЦЕПЦІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ
ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах динамічного і суперечливого сьогодення, у час розбудови національного шкільництва, упровадження концепції Нової української школи питання дошкільної освіти повинні стати засадничо-важливими, оскільки саме у дошкільному віці закладається підґрунтя моральності, духовності, громадянськості та інших пріоритетних особистих цінностей, які у майбутньому стають запорукою успіху життєтворення окремої особистості і держави вцілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні пошуки досконалої моделі дошкільної освіти в Україні відбуваються у кількох напрямках: 1) вивчення різноманітного зарубіжного досвіду в його історичній ретроспективі (Ф. Фребель, М. Монтессорі) та сучасного зарубіжного досвіду (фінська, японська, канадська та інші системи дошкільної освіти); 2) створення цілком нової постмодерної моделі дошкільної освіти, яка б відображала сучасні досягнення науки і технологій і давала можливість дитині з раннього віку пристосовуватися до життя у технізованому та інформатизованому суспільстві; 3) вивчення автентичних українських зразків дошкільної освіти

(С. Русова, О. Дорошенкова, захоронки, вакаційні оселі тощо).

Існує ще один пласт означеного досвіду, який, проте, обґрунтований і популяризований недостатньо, оскільки, як правило, у ньому не виділяється дошкільня як цілком відособлений період життя. Представники цього напрямку вивчають особистість як цілісний феномен і вказують лише на специфіку дошкільного віку як особливого і специфічного у житті людини. До таких учених-практиків ми відносимо В. Сухомлинського – відомого українського педагога, який зумів створити таку освітню модель, у якій людина трактувалася метою освіти, а не засобом; суб'єктом освітнього процесу; творцем власної долі; перетворювачем світу і будівничим власного життєвого шляху.

Метою статті є з'ясування сутності основних пріоритетів, які склали засадничу основу концепції дошкільної освіти В. Сухомлинського.

Витклад основного матеріалу дослідження. Питанням дитинства і дошкільної освіти вчений присвятив чимало місця на сторінках своєї праці, де визначив ті основні орієнтири, які склали міцне науково-прикладне підґрунтя для тогочасної дошкільної освіти, не втратили вони своєї